

COLD CASE KENNEDY

FLIP DE MEY

COLD CASE
KENNEDY

Verantwoording van de illustraties

Stilstaande beelden uit de Zapruder-film, illustraties 57, 61, 62, 63 en 87 zijn opgenomen met instemming van de eigenaar van het copyright, The Sixth Floor Museum.

De illustraties 16 links, 22, 23, 24, 26, 27 links, 27 midden, 27 rechts, 28 links, 28 rechts maken deel uit van het Stedelijk Archief van Dallas (<http://texashistory.unt.edu/>) en zijn opgenomen met instemming van de eigenaar.

De illustraties 13, 15, 18, 21 links, 26 links, 32, 34, 36, 37, 43 links, 43 rechts, 45, 47, 60, 83, 84, 85, 93, 94, 101 en 103 zijn bewijsstukken door de Warren-commissie aan haar verslag toegevoegd in de volumes Hearings and Exhibitions, en worden met toestemming van het NARA opgenomen. De illustraties 16 rechts, 17, 33 links en 41 maken deel uit van de Warren Commission Documents en maken deel uit van het publieke domein.

De illustraties 5, 6, 19, 21 rechts, 35, 53 links, 53 rechts, 55 links, 55 rechts, 59 links, 59 rechts, 64 en 82 zijn bewijsstukken door de House Select Committee on Assassinations aan haar verslag toegevoegd in de Appendix Volumes, en worden met toestemming van het NARA opgenomen.

De illustraties 39, 40, 42 en 50 zijn bewijsstukken van het ARRB-dossier en worden met toestemming van het NARA opgenomen.

De illustraties 3, 10, 11, 12, 22, 30, 31, 48, 73, 102 zijn documenten die door personen in openbare dienst werden opgemaakt in uitoefening van hun functie. NARA deelde ons mee dat documenten die onder die omstandigheden tot stand kwamen, deel uitmaken van het publieke domein en in een publicatie mogen worden opgenomen.

Illustratie 2 is opgenomen met dank aan Google Maps.

Illustratie 14 is opgenomen met dank aan het Nasa Space Center.

Illustratie 20 is opgenomen met dank aan Gil Jesus.

Illustratie 29 is opgenomen met dank aan Ford Motor Company.

Illustratie 70 is opgenomen met dank aan Robert Croft, illustratie 90 is opgenomen met dank aan William Allen. Voor beide foto's gaat onze dank uit naar Robin Unger's JFK Assassination Research Photo Galleries.

Illustratie 92 is opgenomen met dank aan Marilyn Sitman.

Illustratie 100 is opgenomen met dank aan Malcolm Couch.

We danken hartelijk alle archieven, stichtingen en instituten die dit boek van beelden hebben voorzien.

De uitgever en de auteur hebben hun uiterste best gedaan alle auteursrechtbeelden van de in dit boek afgedrukte beelden op te sporen. Als zij daarin niet volledig geslaagd zouden zijn, dan zal in volgende drukken de eigenaar van het desbetreffende beeldrecht alsnog worden vermeld.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Vormgeving: Studio Lannoo

Binnenwerk: Wim De Dobbeleer

Coverbeeld: © Bettmann/CORBIS

Beelden backcover: Zapruder/The Sixth Floor Museum

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, en Flip de Mey, 2013

D/2013/45/313 – NUR 697, 686

ISBN 978 94 014 0952 0

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor Martine, mijn lieve vrouw,
die met haar toewijding, humor en onvoorwaardelijke steun
dit boek mogelijk maakte.*

INHOUD

8	Inleiding
13	DEEL 1: EERSTE ORIËNTATIE
14	1. Chronologie van de gebeurtenissen
34	2. Inherente fouten in het oorspronkelijke onderzoek
50	3. Appelen voor citroenen
58	4. Geen <i>slam dunk</i>
61	DEEL 2: DE VERDACHTEN
62	5. Niet het allerminste begin van bewijs?
64	6. Een patser op zijn retour
74	7. Marcello en co.
79	8. David Ferrie en co.
90	9. Braden en co.
104	10. Ons kent ons
111	11. Poppy spreekt
118	12. De gebruikelijke verdachten
131	DEEL 3: DE KOGELS
132	14. Bewijsrecht
134	15. Het allereerste bewijsstuk
145	16. De andere kogels en fragmenten
152	17. De hulzen
160	18. Het wapen
175	19. Een langwerpige papieren zak
185	DEEL 4: DE PLAATS VAN HET MISDRIJF
186	20. Het sluipschuttersnest
201	21. De limousine
214	22. Ground Zero

225	DEEL 5: DE SLACHTOFFERS
226	23. Een lichte, grijze verschepingskist
231	24. Een autopsieverslag in volle ontwikkeling
249	25. Kennedy's rugwond
260	26. Kennedy's keelwond
265	27. Kennedy's hoofdwond
271	28. Connally's verwondingen
279	DEEL 6: BALLISTISCH ONDERZOEK
280	29. Opdeling van het probleem van de magische kogel
283	30. De landingsbaan van de magische kogel
291	31. De aanvliegroute
295	32. De dalende landingstunnel
299	33. De neerwaartse hoek van het schot
302	34. De magische kogel: besluit
307	35. Het eerste schot
310	36. Het laatste schot
312	37. James Tague, het 'vergeten' slachtoffer
319	38. Andere kogelinslagen
323	39. <i>Badge Man on the Grassy Knoll</i>
330	40. Besluit van de ballistische analyse
335	DEEL 7: WHODUNIT
336	41. De whereabouts van Oswald
343	42. Het alibi van Oswald
363	43. Dilemma
373	44. Schuldig aan de ten laste gelegde feiten?
382	45. Eindconclusies
396	Nawoord
398	Eindnoten
416	Personages
422	Bibliografie
426	Index
431	Dankbetuiging

INLEIDING

Op 22 november 1963 werd de Amerikaanse president John F. Kennedy vermoord in Dallas, Texas. Het moorddossier beslaat honderdduizenden bladzijden. Er verschenen al duizenden boeken over en internet deed er nog een flinke schep bovenop. Maar na vijftig jaar zijn de kernvragen nog altijd actueel en controversieel: pleegde Lee Harvey Oswald wel degelijk de aanslag en handelde hij alleen? Wat is er op 22 november echt gebeurd? Een eenvoudig, waterdicht antwoord is er niet. Het zal altijd heel veel toelichting vergen en er zal onvermijdelijk controversie blijven bestaan. Vincente Bugliosi ondernam in 2007, na 21 jaar studie, de meest ambitieuze poging om het definitieve boek over de moord te schrijven. Zijn *Reclaiming History* werd een pil van meer dan 1600 bladzijden dik. Vreemd genoeg nam de controverse door de enorme inspanning alleen maar toe. Omvang is eerder een teken van inherente zwakte van het dossier. Als iemand meer dan veertig jaar na de feiten in een bijbeldik boek moet bewijzen waarom de Warren-commissie zo overduidelijk gelijk had, neemt de overtuiging alleen maar toe dat er iets fundamenteels fout is. Stonden de definitieve antwoorden dan toch niet in de 27 boekdelen die de Warren-commissie produceerde? Of in het veel dieper gravende verslag van de parlementaire onderzoekscommissie, de House Select Committee on Assassinations (HSCA), die vijftien jaar later het dossier opnieuw onderzocht?

Aanvankelijk was er grote stelligheid. De presidentiële commissie, voorgezeten door Earl Warren, de hoogste magistraat van het land, maakte in 1964 de officiële waarheid bekend: Oswald was de dader en handelde alleen. Elke discussie werd in de kiem gesmoord. Maar al snel ontstonden er twee totaal onverzoenbare kampen: de *Warren-believers*, die hardnekkig aan de officiële versie vasthouden, en diametraal daartegenover zij die de

officiële versie als pure geschiedvervalsing en een doofpotoperatie beschouwen. We noemen hen voortaan respectievelijk de *believers* en de *conspiracists*. De *believers* ‘geloven’ dat Oswald alleen handelde en dat hij president Kennedy en agent Tippit vermoordde. De *conspiracists* zijn bereid alles te geloven, zolang het maar níét overeenstemt met wat in het Warren-verslag staat. Hun theorieën kunnen eindeloos muteren van het ene in het andere verhaal. Bugliosi inventariseert de oogst van de samenzweringsliteratuur in 44 groepen en 214 individuen die als medeplichtigen bij de aanslag betrokken zouden zijn, en 82 bij naam genoemde schutters.¹ Het ras van de *conspiracists* is dus onuitroeibaar.

De *believers* voeren al vijftig jaar deze hopeloze en onrechtvaardige strijd. Het is tragikomisch dat ze tegelijk zo heilig overtuigd zijn van hun intellectuele gelijk en toch niet in staat zijn om het pleit definitief te beslechten. De *believers* verliezen bovendien terrein. De cijfers spreken voor zich: van de 68,4 procent Amerikanen die in 1964 de besluiten van de Warren-commissie aanvaardden, geloofde veertig jaar later nog slechts 19 procent dat Lee Harvey Oswald de enige dader was.² Nu zou dat cijfer nog lager zijn. De reden ligt voor de hand: de critici roepen al jaren dat de officiële versie rammelt – en dat doet ze ook. Zolang de *believers* dat simpele feit niet erkennen en niet bereid zijn om de degelijke onderzoekers uit het complotkamp halverwege te ontmoeten, zullen ze verder terrein verliezen. Als er al zo veel inkt over de moord op Kennedy is gevloeid, wat is dan het nut van nog een boek? *Cold Case Kennedy* legt de nadruk op wat de hele zaak hoort te zijn: een moordonderzoek. De nadruk ligt op wat het bewijsmateriaal zegt, niet op wat *believers* of *conspiracists* beweren.

De brokstukken waarheid die we na al die jaren nog onder het puin vandaan kunnen halen, passen uiteindelijk in een verhaal dat oorspronkelijk wel coherent en volledig was. Dat moet ook wel, want Kennedy is inderdaad vermoord in Dallas op 22 november 1963. Maar hoe passen de stukken in elkaar en welke stukken zijn authentiek? De enige zekerheid die we momenteel hebben, is de vaststelling dat er bij behoud van de wederzijdse sterke punten een onoplosbare puzzel overblijft. Wat Oswald volgens het officiële verhaal in zijn eentje zou hebben uitgevoerd, is heel onwaarschijnlijk. Maar de kans dat Oswald het niet deed, is zo mogelijk nog onwaarschijnlijker. Je kunt de puzzel van de eenzame gek in elkaar passen,

1 Bugliosi, 2007, p. 1489

2 Gallup New Service, Nov. 21, 2003, www.gallup.com/poll/9751/americans-kennedy-assassination-conspiracy.aspx.

maar dan blijven er een heleboel puzzelstukken over – geen onzin, maar harde of minder harde feiten uit de doos van de geloofwaardige critici. En als je een van de oneindige samenzweringspuzzels kiest, blijven er nog meer stukken over die niet passen. Het Kennedydossier heeft veel weg van een rorschachtest waarin iedereen zijn eigen plaatje herkent. Soms lijkt het nog meer op een sudokupuzzel met te weinig cijfers.

Het beste wat we kunnen doen, is de puinhoop opnieuw sorteren, alles wat onzin is elimineren, logisch denken, opnieuw kritisch elimineren en opnieuw logisch denken. Het is mijn hoop om met die aanpak voor zover mogelijk het moordonderzoek over te doen, stap voor stap. We blijven constant in de buurt van de originele informatie: de oorspronkelijke getuigenverklaringen, de concrete feiten, de originele documenten. We bekijken het volledige dossier opnieuw, niet alleen de stukken die in één bepaalde puzzel passen. Geleidelijk aan kunnen we dan blootleggen wat er nog aan waarheid en feiten terug te vinden is. Dat zouden we forensische archeologie kunnen noemen. Als we secuur te werk gaan, bestaat de kans dat er een misschien onvolledig, maar toch redelijk betrouwbaar beeld ontstaat van wat er op 22 november 1963 gebeurd is.

Een moordonderzoek bekijkt elke schakel in de bewijsketting tussen het slachtoffer enerzijds en de verdachte(n) anderzijds. *Cold Case Kennedy* is dan ook volgens dat schema opgebouwd. We bekijken in grote lijnen wat er is gebeurd en wie als verdachten in aanmerking komen. Dan kijken we naar de kogels en het wapen. Vervolgens nemen we de plaats van het misdrijf onder de loep en onderzoeken we de verwondingen van de slachtoffers. Zo kunnen we bepalen waarvandaan en wanneer er werd geschoten. Ten slotte moeten we kunnen bewijzen dat de verdachte op de plaats van de moord was. Pas als het onderzoek afgerond is, kunnen we gemotiveerd antwoord geven op de vier hoofdvragen: heeft Oswald de moord gepleegd, handelde hij alleen, zou hij in een rechtszaal veroordeeld zijn en was er sprake van een doofpotoperatie? Daarnaast zijn er nog enkele belangrijke neenvragen die we tijdens dit onderzoek moeten beantwoorden. We hebben die antwoorden nodig om tot geldige besluiten te komen in verband met de hoofdvragen en daarom besteden we er ook ruim aandacht aan. Het betreft de volgende vragen:

- Kende Lee Harvey Oswald zijn moordenaar Jack Ruby, die hem na zijn arrestatie neerschoot in het politiebureau?
- Kan één kogel – een zogenaamde *magic bullet* – zeven opeenvolgende verwondingen veroorzaken bij twee slachtoffers? Dat is de enige mogelijke verklaring voor een aanslag zonder samenzwering.

- Hoewel er officieel maar sprake is van drie kogels, raakte Jim Tague, een toeschouwer op Dealey Plaza, verwond door een opspattende betonscherf. Was er dan toch nog een vierde kogel en wijst dat dus op een samenzwering?
- Kon Oswald zich negentig seconden na de aanslag vier verdiepingen lager bevinden dan het *sniper's nest*, de plaats van waaruit hij zou hebben geschoten, zonder op de trap getuigen te hebben ontmoet?

Cold Case Kennedy is geen compilatie van bestaande boeken over de moord op Kennedy, maar een volledig nieuw onderzoek van het basismateriaal. Ik verwijs dan ook voortdurend naar de vindplaats van het bewijsmateriaal en de getuigenverklaringen. Veel van die documenten kun je online raadplegen op de website van de Mary Ferrell Foundation (www.maryferrell.org). Voor de meeste getuigenverklaringen kun je terecht op jfkassassination.net/russ/wit.htm. De lezer kan in de loop van het onderzoek dus altijd naar de originele bron teruggrijpen. Het blijft een complex dossier en soms zijn keuzes onvermijdelijk. Uiteraard gaat er daarbij niets boven het oorspronkelijke materiaal en vorming van een eigen opinie.

Tot slot mijn antwoord op de klassieke vraag waar ik me bevond toen ik hoorde van de moord op president Kennedy. Ook in mijn directe omgeving beleefde iedereen de kenmerkende ‘flitslichtherinnering’ die de schok wereldwijd tweewegbracht. Ik was toen zeven jaar, bijna acht. We hadden thuis een televisie, toen nog een zwaar meubel, dat op een voor die tijd modern, metalen roltafeltje in onze zitkamer stond. Ik stond een halve meter voor de televisie, op gelijke hoogte met het scherm, en ik proefde de lange naam die steeds terugkwam: ‘prezidentkhenedi’. De klankenreeks klonk magisch, zoals Nebukadnezar of abracadabra, maar was toch veel reëler met de foto erbij en met dat herkenbare gezin – een moedig jongetje en een kleine meid zoals ik een broertje en zussen had. De rare naam viel zo vaak die dagen dat hij definitief in mijn databank gegrift stond, samen met de schok waaraan alle volwassenen ten prooi vielen. Voor het eerst hadden vreselijke dingen van heel ver weg gevolgen in onze huiskamer. Zoals de eerste foto van de Earthrise op de maan onze kijk op Moeder Aarde voor altijd veranderde, zo trok de moord op ‘prezidentkhenedi’ mijn kleine wereld definitief open.

1. CHRONOLOGIE VAN DE GEBEURTENISSEN

De betrokkenen

DE HOOFDVERDACHTE: LEE HARVEY OSWALD

In 1963 was Lee Harvey Oswald 24 jaar oud. De broodmagere, kalende jongeman had een merkwaardige voorgeschiedenis. Zijn vader overleed nog voor zijn geboorte. Hierdoor was Oswald voor zijn opvoeding overgeleverd aan de grillen van zijn excentrieke en twistzieke moeder Marguerite. Het gezin verhuisde 22 keer. De kleine Lee belandde op twaalf verschillende scholen en gaf op zijn zestiende de brui aan zijn opleiding, zonder diploma. Maar met een IQ van 119 was hij zeker niet dom. Een week na zijn zeventiende verjaardag wist hij aan de verstikkende gezinssituatie te ontsnappen door in dienst te treden bij de marine. Via het leger kwam hij in Californië, Japan, Taiwan en de Filippijnen terecht. Voor een volksjongen van negentien was dat in die tijd een vrij brede horizon.

Oswald leerde ook Russisch. In welke omstandigheden dat gebeurde, is nooit opgehelderd. Misschien waren zijn uitgesproken communistische sympathieën – zelf hield hij het op marxistische sympathieën – de aanleiding en raakte hij daardoor geïnteresseerd in de taal. De andere rekruten noemden hem smalend *Komrad Oswaldskovich*. Maar het verhaal van een marinier met openlijke communistische sympathieën midden in de Koude Oorlog, die bovendien op eigen houtje Russisch zou hebben geleerd, deed na de aanslag op Kennedy plotseling vele wenkbrauwen fronsen. Oswald ging nog een stap verder dan communistische sympathieën. In 1959 nam hij het drastische besluit om over te lopen naar de Sovjet-Unie. Een Amerikaan die naar de Russen overliep, was uiteraard hoogstuitzonderlijk, zelfs zo uitzonderlijk dat de Russen niet goed wisten wat ze ermee aan

moesten. Oswald moest uiteindelijk met een halfserieuze zelfmoordpoging zijn verblijfsvergunning afdwingen. Maar daarna ging alles vlot. Hij kreeg werk in een lampenfabriek in Minsk en kon naar Sovjetmaatstaven een luxeleventje leiden. Hij leerde ook, kort na een eerdere mislukte romance, de jonge en mooie Marina Proesakova kennen. Het stel trouwde vrijwel meteen en hun eerste baby, June, werd in de Sovjet-Unie geboren.

Maar de wispelturige Oswald was niet het type dat ergens wortel schiet. Al snel wilde hij terug naar de Verenigde Staten. Zo belandde het jonge gezin in 1962 uiteindelijk in New Orleans en daarna in Dallas. In maart 1963 kocht Oswald per postorder een karabijn uit Italiaanse legeroverschotten en een pistool. Op zich is dat een alledaags feit in Louisiana of Texas. Verontrustender is het vermoeden dat hij met dat wapen op 13 april een aanslag gepleegd zou hebben op de ultrarechtse, gepensioneerde generaal Edwin Walker. Iemand schoot vanuit de donkere tuin naar de generaal, die in zijn verlichte kantoor zat. De kogel miste Walkers hoofd op een haar na. De zaak bleef onopgehelderd, maar blijkbaar liet Oswald net die dag een brief achter voor Marina met instructies wat ze moest doen mocht hij niet terugkeren, en waar de gevangenis zich bevond.

Intussen liep Oswalds huwelijk niet van een leien dakje. Hij was onberekenbaar en soms handtastelijk. Marina was nukkig en voelde zich verwaarloosd. Ze walgde van de armoedige kamers – een varkensstal in haar ogen – waar Oswald desinfecterende middelen moest spuiten om de kakkerlakken uit hun bed te houden. Oswalds inkomen liet hen slechts toe te overleven, ze balanceerden op de grens van armoede. Ook Oswalds politieke gedrag tijdens zijn New Orleans-periode was raadselachtig. Hij liep in de kijker als een militant die pro Fidel Castro was en anderzijds ook als een provocateur die zich tegen Castro keerde. Hij haalde zowel de radio als de tv met zijn opvallende standpunten en belandde zelfs een nachtje in de cel na een schermutseling. Voor een ongeschoolde tweeëntwintigjarige arbeider maakte Oswald zeker geen domme indruk in het televisiedebat. De redenering dat niemand met hem in een complot zou willen stappen, is niet zo vanzelfsprekend als vaak wordt beweerd. In september 1963 stuurde Oswald Marina met baby June naar Dallas. Zelf maakte hij op dat moment een merkwaardige bustrip naar Mexico, waar hij via de Cubaanse ambassade een inreisvisum trachtte te bemachtigen voor het communistische eiland. Cuba bleek zijn nieuwe land van belofte te zijn, maar Oswald moest uiteindelijk onverrichter zake terugkeren naar de VS, alweer een illusie armer. Hij vestigde zich toen ook maar in Dallas, maar niet onder hetzelfde dak als Marina.

Marina, die op dat moment hoogzwanger was van een tweede dochter-tje, trok in bij Ruth Paine, een vrouw die eveneens gescheiden leefde van haar echtgenoot. Ruth nam Marina graag op in haar zonnige en comfortabele huis in Irving, een voorstadje van Dallas. Ruth wilde haar Russisch bijschaven door Marina in huis te nemen. Marina was aan rust toe en ging graag op het aanbod in, zij het vooral uit berekening. Het was in elk geval stukken beter dan wat ze in Rusland en nadien in de VS met Lee gewend was geweest. Na de moord op Kennedy bedankte ze Ruth voor haar gastvrijheid door haar voor de hele publieke opinie 'niet al te slim' te noemen.¹ Ze beschuldigde Ruth ook nog eens van mediageilheid. Zodra hulpvaardige Amerikanen Marina geld begonnen toe te sturen,² liet ze Ruth als een baksteen vallen. De lange reeks om vriendschap smekende brieven van haar vroegere weldoenster bleven allemaal onbeantwoord.³ Ruth Paine begreep nooit waaraan ze die afwijzing te danken had. Ze veronderstelde dat Marina ingepalmd werd door haar nieuwe entourage, maar misschien was Marina gewoon jong, grillig en egoïstisch uit behoefte aan zelfbehoud en het behoud van haar kinderen.

Oswald was alleen tijdens het weekeinde welkom in Irving. Door de week verbleef hij in Dallas in kale huurkamertjes. Het laatste adres in de reeks was vanaf 15 oktober Beckley Avenue, 1026, St. Oak Cliff, een kamer die hij onder de naam O.H. Lee huurde voor acht dollar per week.⁴ Het piepkleine huis waar de hospita met veertien huurders en de twee eigenaars verbleef, staat er nog steeds – alsof de tijd vijftig jaar stil heeft gestaan. Toen ik er in 2012 aanbelde, opende Patricia Hall de deur. De sympathieke vrouw van middelbare leeftijd bleek de kleindochter van de toenmalige eigenares Gladys Johnson. Mevrouw Hall was het helemaal niet eens met de verhalen die Oswalds huurkamer als een hok omschrijven. Het was een nette kamer met veel licht. Voor die acht dollar werd Oswalds kamer ook nog twee keer per week schoongemaakt en lakens en handdoeken waren inbegrepen. Natuurlijk was het geen luxehotel, maar het was zeker geen hok.

HET SLACHTOFFER: JOHN FITZGERALD KENNEDY

Kennedy werd in 1960 maar nipt gekozen tot vijfendertigste president van de Verenigde Staten. Het was de droom van zijn ambitieuze en schatrijke vader Joe Kennedy dat zijn oudste zoon Joe junior ooit president zou worden, maar toen die tijdens de Tweede Wereldoorlog sneuvelde, moest John de fakkel overnemen. John was eigenlijk niet voorbestemd voor de politiek. Hij was veeleer de *golden boy*, met natuurlijke charme in overvloed. Bovendien was hij briljant, belezen, rad van tong en had hij altijd als eerste een grapje

klaar. Daarnaast beschikte de jonge man ook over een scherpe pen. Hij leek eerder een toekomstig schrijver of bevlogen journalist dan een bankier of een cynisch machts politician. Maar toen het noodlot toesloeg, zette John de familiale politieke ambities voort. Hij deed wat je van een politician mag verwachten, zoals zichzelf van deur tot deur persoonlijk voorstellen aan duizenden kiezers en zijn status van oorlogsheld verzilveren op thee-kransjes. Hij werd gekozen als parlementslid, stootte na zes jaar door naar de prestigieuze Senaat en trad in het huwelijk met de knappe en stijlvolle Jacqueline Bouvier. Hij liet ook geen kans onbenut om zich te profileren en nationale bekendheid te verwerven. Maar ondanks dat herkenbare parcours bleef hij toch een buitenbeentje in het politieke establishment. Hij hoorde maar bij één clan, die van de Kennedy's. Hij likte geen hielen en wachtte zijn beurt niet af om naar de top te reiken. Dankzij het familiefortuin kon hij het zich bovendien permitteren om carrière te maken zonder aan iemand iets verplicht te zijn. Zijn moed, intelligentie en afkeer van huichelaars leverden hem een schare bewonderaars en medestanders op die voor hem door het vuur zouden gaan, maar er knarsten ook veel tanden. De hypercompetitieve Kennedy's leken er genoeg in te hebben hun tegenstanders in het zand te laten bijten. Het ging John Kennedy voor de wind, op één aspect na: hij had geen goede gezondheid. Niet alleen zijn oorlogsverwondingen speelden hem parten, er was meer aan de hand. Op een bepaald moment was hij zelfs zo ziek dat hij vier keer de laatste sacramenten kreeg toegediend. Kennedy kroop door het oog van de naald en herstelde.

In 1959 achtte zijn vader stilaan de tijd rijp voor een gooi naar de hoogste prijs. Joe Kennedy sloot een paar deals die de verkiezing van zijn zoon veilig zouden moeten stellen, maar winnen was niet vanzelfsprekend. Johns tegenkandidaat was de ambitieuze republikein Nixon, de jonge vicepresident van zittend president Dwight Eisenhower. Het allereerste televisiedebat ooit tussen twee presidentskandidaten speelde een belangrijke rol bij de uiteindelijke verkiezingsuitslag. Nixon was die dag ziek en door slechte make-up leek hij een echte boeventronie te hebben op het zwart-witte televisiescherm. Bovendien ging hij door de felle belichting ook nog zweten. Kennedy kwam dankzij zijn gebruinde huid heel ontspannen en vriendelijk over op televisie. Het uiteindelijke stemmenverschil was zo klein dat een andere uitkomst van het televisiedebat ook de verkiezingsuitslag veranderd zou hebben.⁵ Maar John F. Kennedy haalde het uiteindelijk en iedereen die deals met zijn vader had gesloten, wreef zich in de handen. Een nipte verkiezing was ideaal voor wie had geholpen. Iedere helper kon er prat op gaan dat het net dankzij zijn steun was dat Kennedy in het Oval Office zat.

De zesenveertigjarige Kennedy was de jongste president ooit, de eerste die in de twintigste eeuw was geboren. Hij had nooit van de uitvoerende macht geproefd als gouverneur of lid van een kabinet en moest het vak dus al doende leren. Daardoor maakte hij een paar lelijke uitglijders. Hij liet zich blameren door de Russische president Chroestjov en operatie Varkensbaai in Cuba werd een regelrechte ramp. Die poging om het regime van Castro te laten kantelen, was nog een erfenis van de Eisenhower-administratie, maar de nieuwe president nam manmoedig de verantwoordelijkheid op zich. Het zou hem niet meer gebeuren. Geleidelijk aan vond hij zijn eigen stijl en weg. Wie had gedacht de onverbeterlijke playboy te kunnen kneden, kwam bedrogen uit. Er verscheen stilaan een progressieve agenda die belang hechtte aan burgerrechten, streven naar een meer open samenleving en meer rechtstreeks contact via de media. Alles ademde verandering, vooruitgang, meer welvaart en rechtvaardigheid. Met zijn stijlvolle en aantrekkelijke vrouw Jacky en hun twee jonge kinderen bood Kennedy de Amerikanen ook waar ze heimelijk van droomden: een eigen 'koningshuis'.

In het najaar van 1963 moest de campagne voor de verkiezingen van 1964 op gang komen. Kennedy maakte zich grote zorgen over Texas. De staat Texas was in die dagen nog een echte *swing state*, een kantelstaat waar je als presidentskandidaat geen duidelijke meerderheid behaalde. In 1960 had kandidaat-vicepresident Lyndon Johnson Texas nog in zijn greep en was het nog net goed afgelopen voor de democraten. Maar de politieke macht van Johnson, die door juridische problemen rond een reeks fraudeschandalen in de penarie zat, vertoonde slijtage en Kennedy's proactieve aanpak van het burgerrechtenprobleem had hem bovendien niet geliefd gemaakt in de zuidelijke staten. Er moest dus iets gebeuren in Texas. Gouverneur John Connally, die voordien nog als minister deel had uitgemaakt van Kennedy's kabinet, was er nu de sterke man. De plaatselijke elite had er ook 'diepe zakken' en Kennedy wilde dus zeker Dallas bezoeken om zijn campagnefondsen te spekken. Kennedy en Connally prikten de data voor de reis naar Texas vast op 21, 22 en 23 november. Het was tekenend voor Johnsons tanende macht dat ze hem niet eens betrekken bij de besprekingen van de campagne in Texas. Voor het eerst in jaren en voor het eerst nadat ze een baby had verloren, ging ook Jackie mee. Kennedy beseftte dat zijn vrouw politiek van onschatbare waarde was. Hij was uitgelaten over haar beslissing om voluit mee op campagne te gaan. Met Texas wist je het nooit, maar de trip van einde november begon al vast goed.

De gebeurtenissen

EEN NIEUWE BAAN VOOR LEE HARVEY OSWALD

Via de broer van een buurvrouw van mevrouw Paine kreeg Oswald in oktober de tip om te solliciteren bij het stedelijke schoolboekendepot,⁶ het *Texas School Book Depository* (TSBD). Het was een luizenbaantje waarmee hij amper 1,25 dollar per uur verdiende, maar Oswald kon ermee leven. Zijn sollicitatieformulier dateert van 15 oktober 1963.⁷ Roy Truly, de conciërge en manager van het boekendepot, vond Oswald een keurige man en gaf hem de openstaande betrekking. Hij mocht de dag na zijn sollicitatie al beginnen. Die alledaagse beslissing zou snel de wereldgeschiedenis halen. Op 22 november 1963 werkte Oswald dus sinds vijf weken in het TSBD. Er bestaat geen enkel crimineel verband tussen de aanstelling en de latere aanslag. Op 15 oktober kon nog niemand voorspellen welke route de president zou volgen bij zijn bezoek aan Dallas eind november.

Elke vrijdagavond reed Oswald mee met Wesley Frazier, een collega, naar het voorstadje Irving om in het weekend bij zijn vrouw en kinderen te kunnen zijn. Door de week belde hij zijn vrouw twee keer per dag. Hij was, ondanks het feit dat hij een slechte echtgenoot was, ongelukkig met de scheiding en de regeling. Er bestaat geen twijfel over dat hij als vader op zijn eigen wijze zijn best deed. Maar tijdens het weekend van 16 en 17 november, het weekend voorafgaand aan de aanslag, wilde Marina haar echtgenoot niet zien. Ze had na weer een telefonische ruzie de hoorn op de haak gegooid.

Op donderdag 21 november, daags voor de moord, kwam Oswald dan toch geheel onaangekondigd en op een doordeweekse dag in Irving aangevaaid. Marina was humeurig en weigerde een woord te zeggen tegen Lee, die zijn best deed om haar gunstig te stemmen, de nieuwe baby verzorgde en met June in de tuin speelde. Oswald wilde zijn gezin herenigen in een appartementje in Dallas, maar de koppige Marina wees hem af.⁸ Ze beweerde dat ze een wasmachine wilde, maar toen Oswald aanbood om er een te kopen, weigerde ze dat en zei ze dat ze voor zichzelf kon zorgen. De rest van de avond keek het stel zwijgend televisie. Om 21.00 uur ging Lee slapen. Op vrijdag 22 november was hij vroeg uit de veren. Ruth Paine stelde achteraf hoofdschuddend vast dat hij weer eens het licht in de garage had vergeten uit te doen. In die garage lag vermoedelijk, gewikkeld in een deken, Oswalds Italiaanse karabijn, de oude Mannlicher Carcano. Toen Oswald bij zijn collega Frazier in de auto stapte, had hij een langwerpige zak in bruin pakpapier bij zich. Op de vraag wat het pak bevatte, antwoordde Oswald: 'Gordijnroedes.'

TRIOMFTOCHT DOOR DALLAS

Het weer was op 22 november, na een aanvankelijke lichte regenbui, onverwacht helder en aangenaam. In Forth Worth, de eerste tussenstop van de campagnetrip, verliep alles prima. Het majestueuze vliegtuig Air Force One, met het presidentiële zegel, landde op Love Field, een luchthaven even buiten Dallas. Na een autorit van 15 kilometer naar de benedenstad van Dallas zou de president in de Trade Mart een lunch met 2500 genodigden bijwonen.

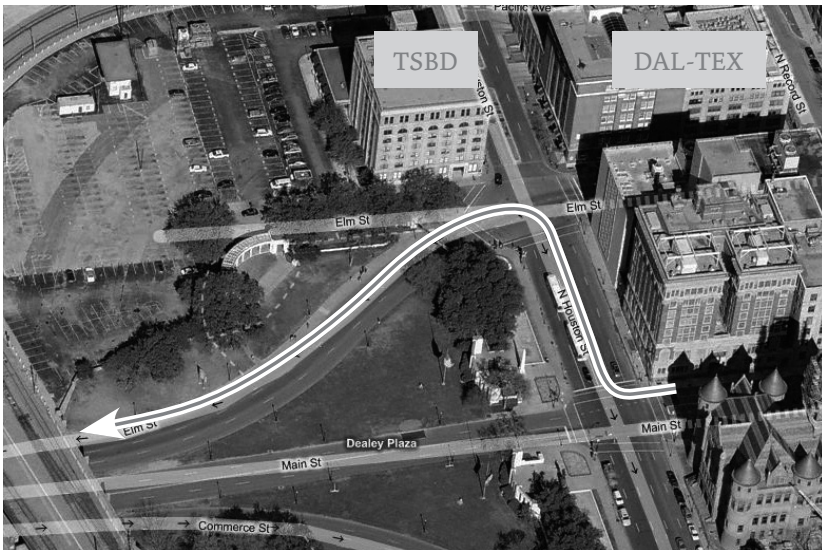
John Kennedy zat rechts op de achterbank van een speciaal omgebouwde open limousine, een Ford Lincoln. De president droeg een linnen korset om de pijn van een oorlogsbleesure aan zijn onderrug draaglijk te houden. Vanwege het goede weer kon de kap van de limousine worden verwijderd en zou de president in een open wagen door de binnenstad van Dallas rijden. De motoragenten die de limousine moesten escorteren, kregen de instructie om achter de wagen te blijven rijden, wat er ook zou gebeuren.⁹ Kennedy vond het heel belangrijk dat hij maximaal zichtbaar was voor het publiek. Volgens mevrouw Connally liet hij Jacqueline tijdens de rit tot driemaal toe haar zonnebril afzetten, zodat de mensen haar goed zouden zien. Gouverneur John Connally zat voor Kennedy op een klapstoeltje, iets lager en iets meer naar het midden van de limousine. Links naast beide heren zaten hun respectieve echtgenotes. *Secret Service*-agent William Greer kreeg wegens zijn oudste staat van dienst de eer om de wagen te besturen. Geheim agenten zijn er in principe op getraind om elke seconde scherp te zijn. Ze moeten indien nodig een levend schild vormen voor de president. Maar zeven van de toen dienstdoende agenten waren de nacht ervoor op stap geweest en hadden flink doorgezakt in *The Cellar Door*.¹⁰ Ze maakten zich er vrolijk over dat de veiligheid van de president nu uitsluitend in handen was van de brandweer van Dallas.¹¹ Paul Landis zou zelfs nog om 5.00 uur in *The Cellar Door* hebben rondgehangen.¹² Of William Greer deel uitmaakte van de groep nachtbrakers, is niet bekend. Het is ook niet zeker dat het echt plichtsverzuim betrof. Clint Hill, de agent die verantwoordelijk was voor Jackie, gaf een redelijke verklaring voor de nachtelijke escapade: de Kennedy's waren pas na middernacht veilig in hun suite aangekomen en de agenten van de geheime dienst hadden de hele dag niets kunnen eten. Toen de keuken van het hotel al gesloten bleek, kwamen ze, op zoek naar een snelle hap, in de bar terecht. Ze vingden ook daar bot, want ze moesten er hun maag vullen met borrelnootjes. Het late uur was slechts het onvermijdelijke gevolg van de overladen agenda van de afgelopen dag.¹³ Of het nu aan een overladen agenda en gebrekkige organisatie lag of aan

plichtsverzuim, de veiligheidsmensen hadden in elk geval een te korte nacht gehad.

Maar voorlopig ging alles naar wens. De ontvangst in Dallas was enthousiast. Op sommige plaatsen stonden de toeschouwers vele rijen dik langs de weg te wuiven. De president liet de karavaan een aantal keren stoppen. Hij begroette kinderen met een bord waarop *Please stop, Mr President* stond, en stopte daarna ook nog bij een groepje nonnen. Daardoor liep de presidentiële stoet iets achter op het schema.

DEALEY PLAZA

Tegen 12.29 uur naderde de karavaan Dealey Plaza. Eigenlijk moest hij op dat moment al in de Trade Mart zijn, waar de organist het 'Hail to the Chief' nog eens oefende. Dealey Plaza is een trechtervormig plein: Houston Street vormt de bovenzijde van de trechter en de trechterhals is een spoorwegbrug. De drie boulevards gaan onder die spoorwegbrug door (figuur 1). In het midden ligt Main Street, links Elm Street en rechts Commerce Street, drie brede, belangrijke lanen in het centrum van Dallas. Omdat de drie boulevards in een trechter onder de spoorwegbrug lopen, heet die de *Triple Underpass*, de driedubbele tunnel. Op de hoek van Elm en Houston staat het TSBD, een zes verdiepingen tellend, robuust, aftands, rood gebouw.

Figuur 1. Dealey Plaza. De drie grote boulevards op de foto lopen in een trechter onder de spoorwegbrug door, die daarom Triple Underpass wordt genoemd.

Zijn collega's in het TSBD merkten Oswald voor het laatst op tussen 11.45 en 12.00 uur in de lunchroom op de begane grond. Op de vijfde verdieping at iets later de zwarte arbeider Bonnie Ray Williams zijn lunch op, om rond 12.20 uur op zoek te gaan naar zijn vrienden die zich een verdieping lager bevonden. De inmiddels beruchte vijfde verdieping (*6th floor* voor de Amerikanen, die de benedenverdieping meetellen) had meer de trieste aanblik van een reusachtige rommelzolder dan van een efficiënt boekenmagazijn. Daardoor viel de barricade van boekendozen die het venster in de noordoostelijke hoek afschermden, helemaal niet op. Williams had niemand gezien of gehoord op de vijfde verdieping.

Het weer was excellent. Kleermaker Abraham Zapruder besloot zijn nieuwe filmcamera uit te proberen bij de doortocht van de president. Hij vatte post op een betonnen verhoging die deel uitmaakte van een decoratieve colonnade, ongeveer halverwege Elm Street. Het was de ideale plek: Zapruder zou de president vanaf de bocht mooi in beeld hebben. Om 12.29 uur verscheen de limousine dan eindelijk om de hoek van Main Street. Zodra hij op Dealey Plaza was, reed de wagen in noordwestelijke richting tot het einde van Houston Street. Daar nam hij een bocht van 120 graden, om zo voorbij het TSBD te rijden, licht bergafwaarts Elm Street te volgen en zich tot slot in de richting van de *Triple Underpass* te begeven.

DE AANSLAG

Zapruders Bell & Howell-camera hield Elm Street gedurende de fatale seconden ononderbroken in beeld. Omdat de hele scène op de amateurfilm staat, gelden de frames voor het onderzoek als een universele Dealey Plaza-klok. Er wordt dan naar een tijdstip verwezen als 'Z' voor Zapruder, aangevuld met het nummer van het overeenstemmende frame. Per seconde schoven er 18,3 frames voorbij Zapruders lens. Ten laatste rond frame Z-220, toen de president zich vanuit Zapruders positie achter het richtingsbord voor de Stemmons-autosnelweg bevond, kwam de limousine opeens onder vuur te liggen. Kennedy raakte daarbij zwaargewond door minstens één kogel, links van zijn rechterschouderblad. Volgens de officiële versie verliet die kogel zijn lichaam via een exitwond ter hoogte van de knoop in zijn das. Ook gouverneur Connally, in het klapstoeltje voor Kennedy, werd zwaargewond. In het Parkland Hospital telden de artsen achteraf vijf kogelwonden bij hem.

Marion Baker, een gemotoriseerde agent van het Dallas Police Corps, versnelde onmiddellijk in de richting van het TSBD zodra hij het eerste schot hoorde en omdat hij duiven zag opvliegen van het dak van dat gebouw.

Chauffeur William Greer was minder alert en aarzelde nog eindeloze seconden nadat zijn passagiers zwaargewond waren geraakt. Hij keek zelfs nog twee keer om. Er volgde nog een schot en het hoofd van de president barstte open. Bloed, hersenen en mensenvlees verspreidden zich over de wagen. Jacqueline Kennedy klom op het kofferdeksel om een stuk van de schedel van haar echtgenoot te pakken. Geheim agent Hill moest haar terug in de limousine duwen en klampte zich vast aan de handvatten op het kofferdeksel. Pas dan, rond Z381,¹⁴ 3,7 seconden na het laatste schot, gaf Greer eindelijk plankgas voor een dolle rit naar Parkland Hospital.

Vickie Adams, een jonge kantoorbediende, werkte in het TSBD op de derde verdieping. Ze stond aan het raam toen de president voorbijreed, en liep met haar vriendin de trap af, onmiddellijk toen de limousine onder de spoorwegbrug was.¹⁵ Ze zag noch hoorde Oswald op de trap.

Motoragent Baker parkeerde intussen zijn Harley en ontmoette bij de ingang van het TSBD Roy Truly, manager van het boekendepot. Baker wilde zo snel mogelijk naar het platte dak omdat hij vermoedde dat de schutter of schutters zich daar bevonden. Hij deed met deze moedige eenmansactie op bewonderenswaardige wijze zijn plicht. Nuchter beschouwd bestond er een behoorlijke kans dat hij niet levend uit een rechtstreekse confrontatie met de presidentiële moordenaar(s) zou komen. Omdat de lift op de begane grond blijkbaar niet beschikbaar was, namen Baker en Truly, na enig tijdverlies, gehaast de trap. Ze zagen of hoorden niemand op de trap, maar de agent zag door een raampje in een deur op de eerste verdieping wel iemand bewegen. Hij ging met getrokken pistool de ruimte binnen. De man die hij aantrof, reageerde uiterst kalm. Truly bevestigde dat het om een werknemer ging, een zekere Oswald. Op zich was dat onvoldoende om Oswald als verdachte uit te sluiten. Maar door zijn rustige houding en de plaats waar hij zich enkele seconden na de schoten bevond – ver van het dak – besloten Baker en Truly dat Oswald niet de man was die zij zochten. Ze holden verder naar boven om op het dak alleen maar te kunnen vaststellen dat er geen schutter was en dat door de brede dakrand een schot vanaf daar in feite onmogelijk was.

Ook de algemene reactie van de toeschouwers op het plein wees voor de herkomst van de schoten in een andere richting dan het TSBD. Iedereen holde in de richting van een heuveltje met aanplantingen in de buurt van de siercolonnade, waar ook Zapruder stond. Dit grasheuveltje en het houten hek dat zich erachter bevond, werden vanaf toen bekend als de *Grassy Knoll* en de *Picket Fence*. De toeschouwers en ordehandhavers die naar het heuveltje liepen, vonden er niets bijzonders en zagen geen verdachten.

DE NASLEEP

Om 12.33 uur belde Gordon Shankley, hoofd van de FBI in Dallas, naar zijn baas J. Edgar Hoover om hem te melden dat president Kennedy het slachtoffer was van een aanslag. Hoover belde onmiddellijk, om 12.35 uur, Robert Kennedy, broer van de president en minister van Justitie, met de woorden: 'De president is neergeschoten, ik denk dat het ernstig is', en hing zonder verdere plichtplegingen op.¹⁶

Oswald verliet om 12.33 uur, drie minuten na de moord, uiterlijk kalm het TSBD, liep ongeveer zeven minuten¹⁷ in oostelijke richting langs Elm Street en nam vervolgens bij het kruispunt met Murphy Street¹⁸ een bus in de tegenovergestelde richting. Hij reed dus terug in de richting van Dealey Plaza. Als hij de bedoeling had om naar zijn huurkamer te rijden, nam hij bovendien de verkeerde bus. Oswald stapte immers op de bus naar Marsalis Street in plaats van op de bus richting Beckley Street.

De politie sloot pas om 12.40 uur het schoolboekendepot enigszins af, maar liet meteen ook het normale verkeer op Dealey Plaza weer toe. Auto's, vrachtwagens en bussen reden over het bewijsmateriaal van de moord. Oswalds bus raakte intussen klem in de verkeersellende ten gevolge van de gebeurtenissen. Om 12.44 uur stapte hij uit,¹⁹ nadat hij eerst nog de chauffeur om een overstapkaartje had gevraagd – een toch wel vreemde reactie voor een moordenaar op de vlucht. Hij nam vervolgens een taxi, die hij eerst nog aanbood aan een dame van middelbare leeftijd,²⁰ en reed in de richting van 1026 North Beckley Street, zijn huurkamer.

James Tague, een toeschouwer die in de buurt van de middelste tunnel van de spoorwegbrug stond, waarschuwde een agent dat hij iets had zien opspatten dicht bij de plaats waar hij stond. De agent maakte hem erop attent dat zijn kin bloedde. Er werd op de door Tague aangewezen plaats inderdaad een beschadiging aan een betonnen boordsteen vastgesteld. Vermoedelijk had een betonscherf Tague geraakt. Journalisten noteerden de wetenswaardigheid. Brennan, een andere toeschouwer die tijdens de aanslag vlak voor het schoolboekengebouw op een muurtje had gezeten, meldde aan een agent dat hij de schutter had gezien. Hij vertelde dat de loop van het geweer uit het raam had gestoken, en daarmee doelde hij op het hoekvenster van de vijfde verdieping. Het is niet duidelijk wat de politie met die informatie deed. Pas drie kwartier later vonden ze immers het *sniper's nest*, het 'hol van de sluipschutter'.

Om 12.45 uur²¹ meldde de politieradio de volgende zeer vage beschrijving van de verdachte: *white male, approximately 30, slender built, height five feet, ten inches, weight 165 pounds*. Ze zochten dus een blanke, tengere man

met een lengte van 1,78 meter en een gewicht van 75 kilo. Oswald was 5,9 feet groot (1,75 meter), maar zijn gewicht bedroeg volgens het overlijdenscertificaat 140 pounds²² (63,5 kilo), een essentieel verschil van 11,5 kilo. Hij was ook nog maar 24, dus veel jonger, maar door zijn kalende hoofd zag hij er wel iets ouder uit. De kleding van de gezochte man kwam in het opsporingsbericht niet voor en dat maakte het signalement zo hopeloos vaag dat duizenden mannen in Dallas eraan voldeden.

Oswald liet intussen de taxichauffeur meer dan vijfhonderd meter voorbij het adres van zijn huurkamer rijden, tot aan nummer 500 van Beckley Street. Dat lijkt een wel heel ruime veiligheidsmarge om te zien of er politie voor de deur stond. Het was een korte rit van ongeveer 4,5 kilometer, maar ook de taxi moest voorbij de verkeersellende op Dealey Plaza,²³ zodat de rit enkele minuten langer geduurd moet hebben. De teller stond op 95 dollarcent.²⁴ Volgens de chauffeur liep Oswald na het verlaten van de taxi in zuidelijke richting, nog verder weg van zijn huurkamer. Aangezien Oswald, na opnieuw rechtsomkeert te hebben gemaakt, minstens 500 meter in de tegenovergestelde richting moest lopen, kon hij ten vroegste om 13.00 uur zijn aangekomen in zijn pension. Teruglopen kostte minstens evenveel tijd als de taxirit zelf. Oswald leek duidelijk de kluts kwijt. Mevrouw Earlene Roberts, Oswalds corpulente en halfblinde hospita, zag haar huurder, die ze kende onder de naam O.H. Lee, rond 13.00 uur gehaast en nors binnenkomen. Op zijn kamer verwisselde Oswald zijn kleding²⁵ en stak zijn geladen pistool in zijn zak. Hij was ongebruikelijk gehaast, volgens zijn hospita. Oswald zou om 13.04 uur het pand hebben verlaten of althans vier minuten nadat hij was binnengekomen. Mevrouw Roberts was niet echt zeker van het tijdstip omdat ze in de weer was met haar slechte televisiebeeld. Ze wilde meer nieuws vernemen over de aanslag op de president. De hospita was er wel zeker van dat er in de korte periode dat Oswald in het huis was, een politiewagen voorbij was gereden die een dubbel, kort toetsignaal had gegeven. Het huis met nummer 1026 ligt echter vlak bij een verkeerslicht. Volgens mevrouw Hall, de kleindochter van de toenmalige eigenares, had de politiewagen met het geluidsignaal misschien alleen een talmende chauffeur aangemaand om door te rijden nadat het verkeerslicht op groen was gesprongen. Dat is een nuchtere en aanvaardbare verklaring voor een detail waaraan *conspiracists* graag een heel complot zouden verbinden. Hospita Roberts zag Oswald toen een tijdje wachten bij de bushalte, rechts van het huis en aan dezelfde kant van de straat. Misschien hoopte de immer gierige Oswald het overstapkaartje te kunnen benutten. Maar de bus waarop hij wachtte, zou hem alweer in de tegenovergestelde richting

gebracht hebben, opnieuw in de richting van Dealey Plaza. Toen er geen bus opdaagde, ging Oswald uiteindelijk toch maar te voet weg, maar alweer in de andere richting.²⁶ Zijn gedrag wees dus niet meteen op een bepaald plan of een concrete afspraak. En wat moeten we denken van iemand die, midden op de dag, gehaast zijn kleding wisselt en een wapen in zijn zak steekt om te vertrekken zonder te weten of hij naar links of naar rechts zal gaan? Was Oswald, zoals iedereen, alleen maar verbaasd en geschokt door de moord waarmee hij niets te maken had? Waarom voelde hij dan de behoefte om zo snel mogelijk zijn kleding te wisselen en zich te bewapenen? Waarom bleef hij niet in het TSBD, zoals andere onmiddellijke getuigen? Waarom belde hij niet, zoals de meeste anderen, naar bekenden om de schokkende gebeurtenis die hij meemaakte te melden? Waarom wachtte hij niet, zoals iedereen, nieuwsgierig op meer nieuws? Oswald was zo weinig geïnteresseerd in het televisienieuws over de president dat hij liever doelloos bij een bushalte stond te wachten.

PARKLAND HOSPITAL

Kennedy werd in allerijl naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis gebracht, het Parkland Hospital. Om 12.52 uur²⁷ stelden de dokters in *trauma room 1* vast dat de president geen polsslagen meer had, en ze ondernamen nog een wanhoopspoging met hartmassage. Uiteindelijk zei dokter Clark tegen zijn collega Perry dat het te laat was, en Perry stopte de hartmassage. Dokter Clark legde het laken over het gezicht van de president en richtte zich tot de presidentsvrouw: 'Uw echtgenoot heeft een dodelijke verwonding opgelopen.' 'Ik weet het', antwoordde de moedige weduwe.²⁸ Om 12.58 uur kwam pastoor Huber ter plaatse voor de laatste sacramenten. Om 13.00 uur werd medisch vastgesteld wat iedereen die de gewonde had gezien al beseftte: de vijfendertigste president van de Verenigde Staten was overleden. De reden waarom het officiële overlijden op 13.00 uur werd vastgelegd,²⁹ had te maken met het feit dat bij de toediening van de katholieke laatste sacramenten de vergiffenis voor de zonden slechts gold indien de ontvanger van het sacrament nog in leven was en dus oprecht berouw kon hebben. Pastoor Huber bevestigde bij het verlaten van het ziekenhuis als eerste het overlijden van de president aan de buitenwereld.

OSWALD AAN HET DWALEN

Oswald was om 13.05 uur bij de bushalte nog een flink stuk lopen verwijderd van de plek waar agent Tippit zou worden vermoord. Op Google Maps kunnen we de kaart als volgt aanvullen (figuur 2):

Figuur 2. De route van Oswalds pension naar de plaats van de moord op agent Tippit en vandaar naar het Texas Theatre. Kon Oswald voor 13.15 uur op de plaats zijn waar Tippit werd vermoord?

Van zijn huurkamer naar East Tenth Street 410, waar de patrouillewagen van politieagent Tippit zich bevond, was het 1320 meter lopen (0,88 mijl). Getuigen zagen de agent door het open raam aan de passagierszijde een gesprek voeren met zijn toekomstige moordenaar. Toen Tippit uit de wagen stapte, maakte de man hem genadeloos af met vier pistoolschoten. Tippits dienstwapen werd daarna onder zijn lichaam gevonden. Vermoedelijk had hij bij het uitstappen zijn holster geopend en misschien naar zijn wapen gegrepen. Tijdens zijn vlucht verwijderde de moordenaar de lege hulzen uit zijn pistool en gooide ze weg.

Toen de kust opnieuw veilig leek, kwamen uit verschillende hoeken getuigen tevoorschijn. T.F. Bowley was geen getuige van de moord zelf.

Hij reed de straat in en zag de stilstaande politiewagen en de agent die ernaast op de grond lag. Hij bekommerde zich in de eerste plaats om de agent. Benavides, een andere getuige, trachtte intussen de politieradio te bedienen om de moord op de politieman te melden, maar wist niet hoe de radio werkte. Bowley nam de microfoon van hem over. Om 13.16 uur kwam het bericht van de moord op Tippit binnen in het politiehoofdkwartier.³⁰ Bowley was toen al zeker een minuut ter plaatse.

Als Bowley om 13.15 uur aankwam en er op dat moment al getuigen rondliepen, moet de moord ten allerlaatste rond 13.14 uur hebben plaatsgevonden. Aangezien de moordenaar vooraf nog met de agent door het portierraam een gesprek had gevoerd, moet die al om 13.13 uur op de plaats van het misdrijf zijn geweest. Oswald kan pas om 13.04 uur of 13.05 uur bij de bushalte vertrokken zijn. Als hij de dader was en we hem 8,5 minuten de tijd geven, dan zou hij de afstand van 1320 meter overbrugd hebben met een gemiddelde snelheid van 9,3 kilometer per uur. Bovendien zou hij onderweg nog heen en weer hebben gelopen, wat consistent lijkt met al zijn verplaatsingen sinds de aanslag. Oswald zou ook aan de kant van de weg geürineerd hebben.³¹ Als hij onderweg anderhalve minuut verloor en dertig seconden langer met Tippit in gesprek was, moet hij al met 12,1 kilometer per uur hebben gelopen. Het is duidelijk dat deze afstand afleggen in 8,5 minuut wel heel erg snel is. Ik heb zelf, flink doorstappend, de afstand afgelegd in veertien minuten. Alles wat onder elf minuten of meer dan zeven kilometer per uur scoort op die afstand, is looppas. Geen enkele getuige zag Oswald echter in looppas voorbijkomen. Indien hij om 13.13 uur vertrok van de plaats waar hij Tippit vermoord zou hebben, schakelde hij plotseling over op een slakkengang. Oswald had blijkbaar 22 minuten nodig om de kortere afstand van 880 meter naar het Texas Theatre af te leggen. Dat was maar 2,4 kilometer per uur.

ONTDEKKING VAN HET SLUIPSCHUTTERSNEST

Intussen had de politie zich, na onderzoek van de onder- en de bovenliggende verdiepingen, eindelijk geconcentreerd op de vijfde verdieping van het TSBD. In de zuidoostelijke hoek vonden ze om 13.15 uur een met dozen opgebouwde barricade op minder dan een halve meter van de ramen aan de straatzijde: het *sniper's nest*, het sluipschuttersnest. Kort daarna troffen ze ook een geweer aan. Het lag verborgen tussen stapels dozen vol boeken. De chef van de moordbrigade, Captain Fritz, opende de lader en er viel een ongebruikte kogel uit het geweer. Blijkbaar had de schutter na het laatste schot het geweer nogmaals geladen.

ARRESTATIE VAN DE VERDACHTE

Het spoor van Oswald dook opnieuw op in de buurt van een oude bioscoop, het Texas Theatre aan de Jefferson Boulevard. Johnny Calvin Brewer, de manager van een schoenwinkel, zag Oswald om 13.35 uur schuilen in een portiek, met zijn rug naar een voorbijrijdende politiewagen gekeerd. Brewer volgde Oswald en merkte hoe die zonder te betalen het Texas Theatre binnenging. Hij meldde het aan de kassamedewerkster, die op haar beurt om 13.45 uur de politie waarschuwde. De politie, die net voordien in de buurt een bibliotheek was binnengevallen,³² kwam snel en met groot machtsvertoon naar het Texas Theatre. Tien minuten later arresteerden ze Oswald. Die verzette zich, probeerde zijn wapen te trekken en kreeg enkele rake klappen. Ten slotte gaf hij zich over terwijl hij riep dat het nu allemaal voorbij was. Een van de agenten beet hem toe: *'Kill the president, ya!'* hoewel de arrestatie officieel niets met de moord op de president te maken had. De politie liet na om de identiteit van de andere aanwezigen in de bioscoop te noteren.

Oswald droeg op het moment van zijn arrestatie een roestbruin hemd en geen jasje. Nadien werd op een parkeerterrein een jack gevonden.³³ *Conspiracists* kibbelen en vitten over de kleur. Maar Oswald was met een jasje vertrokken in Beckley Street en zonder aangekomen in het Texas Theatre. Op het parcours tussen die twee punten werd een verborgen jack gevonden. Meer bewijs hoefde er niet te zijn. Als getuigen verschillende kleuren noemen voor Oswalds kleding, is er geen mysterieuze dubbelganger nodig. Het volstaat te beseffen dat getuigen zich vaak vergissen in dergelijke details die ze maar in een flits en onder emotionele stress menen te hebben waargenomen.

Om 14.15 uur werd Oswald het politiekantoor binnengeleid en vanaf toen vrijwel constant verhoord. Hij ontkende arrogant elke betrokkenheid bij de aanslag op Dealey Plaza en de moord op agent Tippit. Zijn ondervraging vond plaats zonder de bijstand van een advocaat en zonder procesverbaal. De politie van Dallas beschikte zelfs niet over een bandrecorder. Tussen de ondervragingen door werd Oswald aan een aantal gebrekkig georganiseerde confrontatierijen onderworpen. Om 20.55 uur voerde de politie een paraffinetest uit op zijn handen en rechterwang om de eventuele aanwezigheid van kruitsporen vast te stellen. De test was positief voor zijn handen, maar negatief voor zijn wang, wat erop zou kunnen wijzen dat hij een pistool had afgevuurd, maar geen karabijn. De test was vrij onbetrouwbaar. De nitraatsporen op de handen kunnen bijvoorbeeld ook van urine afkomstig zijn.

TERUG NAAR WASHINGTON

De Secret Service verliet om 14.04 uur manu militari het Parkland Hospital, met de president in een zware bronzen kist. Volgens de wet is een moord in Texas, zelfs als het om de president gaat, een zaak voor de Texaanse justitie. De wetsdokter stond er dan ook op dat de autopsie in Texas plaatsvond, maar de geheim agenten duwden hem brutaal opzij. Een van hen nam ongeïnteresseerd een kogel in ontvangst, die een ziekenhuismedewerker ergens op een brancard had gevonden.

Aan boord van het presidentiële vliegtuig legde vicepresident Lyndon Johnson om 14.38 uur de eed af als zesendertigste president van de Verenigde Staten. Dat was een puur symbolische daad, want Johnson had de eed al afgelegd bij de inauguratie en was sindsdien slechts een 'hartslag verwijderd' van het presidentschap. Maar de eedaflegging was een belangrijk signaal naar de buitenwereld: er was nog altijd een president, nog altijd continuïteit, recht en orde. Bij zijn aankomst in Washington belastte de nieuwe president zijn buurman en oude vriend J. Edgar Hoover en de FBI met het hele verdere onderzoek. Om 15.01 uur (Dallastijd, het is dan 16.01 uur in Washington) noteerde FBI-directeur Hoover in een memorandum zijn overtuiging dat de dader gepakt was. Een uur en drie kwartier na Oswalds aankomst op het politiekantoor had Hoover de zaak al helemaal rond!

DE FILM VAN ZAPRUDER

Abram Zapruder liet intussen zijn unieke film bij Kodak ontwikkelen. De tegenwoordigheid van geest van de kleine kleermaker zou een van de weinige meevallers worden in het onderzoek naar de waarheid. Hij week geen meter van zijn film tijdens de ontwikkeling ervan. Daarna liet hij onmiddellijk op een ander adres, bij Jamieson Film Company, drie kopieën maken. Ook daar verloor hij de film geen seconde uit het oog. Hij eiste zelfs van de productiesupervisor van Kodak en de eigenaar van Jamieson dat ze een geschreven verklaring zouden ondertekenen waarin stond dat er niet meer dan drie kopieën waren.³⁴

Hoewel hij duidelijk geschokt was door wat zich voor zijn camera had afgespeeld, bleek Zapruder zich toch terdege bewust van de grote waarde van de beelden. Hij ging niet ondoordacht te werk nu het lot hem (financieel) gunstig gezind was, en belde zijn zoon, die advocaat was, geregeld voor juridisch advies. Maar hij was ook een principieel man die de film slechts onder bepaalde voorwaarden wilde overdragen. Misplaatst sensationeel gebruik van de beelden wilde hij absoluut vermijden, ook als het

hem geld zou kosten. Op vrijdagavond moest hij daar nog over nadenken. Hij wees voorlopig alle aanbiedingen af en borg de film in afwachting veilig op in zijn kluis. De verstandige man had wel eerst via de televisie zijn kostbare bezit wereldkundig gemaakt. De Zapruder-film zou niet meer uit het moordonderzoek kunnen worden verwijderd.

Time Life Inc. werd zaterdagochtend de gelukkige eigenaar van de film voor de prijs van 150.000 dollar – vandaag de dag zou dat meer dan een miljoen dollar zijn. Het magazine *Life* publiceerde al snel enkele opzienbarende foto's op basis van stilstaande beelden uit de film. Maar niemand buiten de FBI kreeg de film zelf te zien. New Orleans-procureur Garrison kon in 1969 de film wel opeisen als bewijsmateriaal in zijn zaak tegen zakenman Clay Shaw. Maar het grote publiek kon de vreselijke beelden pas voor het eerst bekijken in 1975 tijdens de *ABC Late Night Show* van Geraldo Rivera. Die vertoning leidde tot een dispuut tussen *Life* en de familie Zapruder. *Life* gaf de film voor 1 dollar terug aan de erven Zapruder. De uiteindelijke schikking om de filmrechten definitief te regelen kostte de Amerikaanse staat in 2009 meer dan 16 miljoen dollar. In 2013 zouden de 8,5 relevante seconden amateurfilm dus ongeveer 2 miljoen dollar per relevante seconde hebben opgebracht.

Het onderzoek

SLECHTE START

Om 21.15 uur (Dallastijd, 20.15 uur EST) begon in het Bethesda Naval Hospital in de buurt van Washington de autopsie. Normaal gezien vormt het lichaam van het slachtoffer het 'beste bewijs', maar in Washington slaagden ze erin om er een potje van te maken. De autopsie zou uiteindelijk meer vragen oproepen dan beantwoorden.

In Dallas achtte de politie het intussen nuttig de journalisten te woord te staan tijdens een middernachtelijke persconferentie. Ook Oswald moest voor het voetlicht. Toen een reporter vroeg of Oswald lid was van het Free Cuba Committee, corrigeerde een kalende man van middelbare leeftijd hem. 'Het gaat om het Fairplay for Cuba Committee!' riep de man in het publiek. Hij was geen journalist, maar Jack Ruby of Rubinstein, de uitbater van een stripteasebar. Rond middernacht moest de politie van Dallas het bewijsmateriaal overdragen aan de FBI. Ze deed dat met tegenzin en vergat, bewust of onbewust, enkele cruciale stukken mee te geven. 22 november 1963 behoorde vanaf toen definitief tot de geschiedenis.

Op zondag 24 november schoot nachtclubeigenaar Jack Ruby om 11.00 uur de enige verdachte in de moordzaak, Lee Harvey Oswald, neer tijdens zijn overbrenging naar de gevangenis. De moord in de kelder van het politiegebouw was live te zien op televisie, *coast to coast*. Het onderzoek ging allesbehalve onder een goed gesternte uit de startblokken.

DRIE ONDERZOEKCOMMISSIES

Warren-commissie

Op 29 november stelde president Johnson een commissie samen die zou worden geleid door Earl Warren, opperrechter van het Hooggerechtshof, en een aantal politici zonder specifieke politionele of forensische ervaring. De notabele commissieleden, die ieder al een drukke eigen agenda hadden, kregen te horen dat het vooral om het officieel bevestigen van de rapporten van de FBI zou gaan. In september 1964, net op tijd voor de nakende presidentsverkiezingen, overhandigde de commissie haar lijvige verslag, 296.000 woorden, aan de president. Later zouden nog 26 delen, 17.000 pagina's, met bijlagen volgen. Voorzitter Warren was er geen voorstander van om ook die bijlagen openbaar te maken; het leek hem overbodig. Niemand zou het rapport echt lezen en het woord van de FBI en de presidentiële commissie zou iedereen voldoende geruststellen. Die voorspellingen kwamen echter niet uit. Wakkere burgers begonnen overal in het bewijsmateriaal te graven en stelden flagrante tegenstrijdigheden en leemten vast in het dossier. De controverse werd geboren en zou nooit meer ophouden.

House Select Committee on Assassinations (HSCA)

In 1978 stelde het Huis van Afgevaardigden onder druk van de publieke opinie een nieuwe commissie samen. Dit House Select Committee on Assassinations (HSCA) zou niet enkel de moord op president Kennedy, maar ook de moorden op diens broer Robert Kennedy en dominee Martin Luther King opnieuw onderzoeken. De HSCA deed het Warren-huiswerk over. De parlementaire onderzoekscommissie ging grondig te werk, stelde bekwame deskundigen aan en besteedde bijna zes miljoen dollar (huidige waarde³⁵ ongeveer 20 miljoen dollar) aan het onderzoek, maar ook daarmee hield het gekrakeel niet op.

Assassinations Records Review Board (ARRB)

Na het uitkomen van de spraakmakende film *JFK* van Oliver Stone in 1991, gaf de overheid eindelijk toe aan de druk om de nog niet openbaar gemaakte delen van het dossier vrij te geven. Omdat staatsbelangen en

nationale veiligheid in het gedrang konden zijn, zou een nieuwe commissie, de Assassination Records Review Board (ARRB), de streng geheim verklaarde bewijsstukken opnieuw bekijken. Mondjesmaat zou de ARRB zo veel mogelijk materiaal openbaar maken. Waar dat nodig was, zou dat gebeuren met dikke zwarte strepen door de staatsgevaarlijke passages. Het dossier kwam dus geleidelijk ter beschikking van het publiek. Nieuwe tegenstrijdigheden met de al bekende documenten wakkerden het vuur van de *conspiracists* nog aan. De *believers* wezen er echter ook steeds nadrukkelijker op dat, ondanks de vrijgave van duizenden pagina's nieuwe stukken, er nog geen enkel hard bewijs was van een samenzwering.

Op de vijftigste verjaardag van de aanslag is het debat nog even hevig als op 22 november 1963 en het ziet er niet naar uit dat het snel zal ophouden.

2. INHERENTE FOUTEN IN HET OORSPRONKELIJKE ONDERZOEK

Als het misdrijf plaatsvindt in de gietende regen, is het bewijsmateriaal nat. Door de regen weggespoelde sporen vind je niet terug. Dat wijst niet op een sinistere samenzwering, maar op de aanwezigheid van een stortbui. De omstandigheden waarin een moordonderzoek aanvat, zijn vaak erg bepalend voor het hele verdere verloop ervan. Het Kennedy-onderzoek vormt daarop geen uitzondering. Alleen waren de omstandigheden in dit geval wel heel bijzonder vanwege het unieke en uitzonderlijke karakter van de moord op een staatshoofd. Bovendien beïnvloedde een hele reeks uitzonderlijke elementen het onderzoek:

- heel voorbarige conclusies tot hoog in de hiërarchie;
- de algemene verwarring waarin iedereen verkeerde;
- de aanwezigheid in de regering van minister van Justitie Robert Kennedy, broer van de vermoorde president;
- de afwezigheid van een eenheid van actie en commando in het onderzoek;
- de moord op de enige verdachte;
- de politieke machtsverschuivingen ten gevolge van de moord;
- de bureaucratische doofpotoperatie;
- FBI-directeur J. Edgar Hoover;
- de geopolitieke context van de moord midden in de Koude Oorlog.

Veel ellende in het Kennedy-dossier hangt samen met die uitzonderlijke situatie bij de start van het onderzoek. Daar vonden diverse latere problemen hun oorsprong.